

PRAHA ARCHEOLOGICKÁ, MĚSTO UNESCO A JEHO ARCHEOLOGICKÉ DĚDICTVÍ

MICHAL TRYML

Městu Praze nejen jako památce evropského významu, ale především jako prvořadě archeologické lokalitě byla věnována konference s mezinárodní účastí, která se uskutečnila při příležitosti předsednictví České republiky Evropské unii ve dnech 19. až 21. května 2009. Česká metropole je bezpochyby výjimečná nejen významem svého archeologického dědictví, ale i dlouhodobým trváním a kontinuitou archeologického výzkumu, jehož počátky spadají již do doby po polovině devatenáctého století (přehledně naposled SKLENÁŘ 2005). Konference byla pořádána Muzeem hlavního města Prahy ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR, v. v. i, archeologickým pracovištěm pražského Národního památkového ústavu (NPÚ HMP) a Ústavem archeologické památkové péče středních Čech. Důstojnost jednání podtrhlo i prostředí pražského Clam-Gallasova paláce, jehož prostory kolegiálně propůjčil partner setkání Archiv hlavního města Prahy. Hlavním partnerem konference byl Magistrát hlavního města Prahy, a dalším pak Metroprojekt Praha, a. s. Je nutné připomenout, že konference se uskutečnila jako odborný pendant výstavy „Cesta do hlubin města – 12 nej... objevů pražské archeologie“, která byla pod záštitou primátora hlavního města Prahy otevřena nejširší veřejnosti v Muzeu hlavního města Prahy dne 13. května 2009.

Jednání konference se vedle sedmi desítek odborníků z různých archeologických státních, obecních i nestátních institucí z České republiky zúčastnili archeologové z Francie, Polska a Slovenska. Už samo složení přednášejících reflektovalo zásadní změny v organizaci české archeologie, nejvíce příspěvků přednesli archeologové z nestátních organizací. Bohatý třídní program byl tentokrát rozdělen nikoli podle tradiční časové osy pravěk – středověk, ale podle zvolených tematických okruhů (bloků).

Po úvodních slovech ředitele Odboru památkové péče a cestovního ruchu pražského Magistrátu a ředitelů pořádajících institucí, bylo odborné jednání konference otevřeno **blokem I**, který byl věnován metodám terénní archeologické práce. Byly předneseny následující příspěvky: *Ivana Fridrichová-Sýkorová – Iva Herichová*: Nejstarší osídlení Prahy aneb Paleolitické nálezy jsou zpravidla tam, kde jsou paleolitici, *Michal Ernée*: Výzkum pravěkých kulturních souvrství – nedílná součást terénního archeologického výzkumu, nebo zbytečný luxus?, *Milan Kuchařík*: Polykulturní pravěké stratigrafie vltavského levobřežní – metodika jejich výzkumu a výpovědní možnosti, *Michal Bureš – Lukáš Drápela – Vojtěch Kašpar*: K výpovědním možnostem zjišťovacích archeologických výzkumů, *Martin Kuna – Lenka Lisá – Jan Novák*: Raně středověké domy v Roztokách a jejich mezioborový výzkum, *Vojtěch Kašpar – Jaroslav Podliska – Petr Juřina*: Náměstí Republiky – přínos k metodice velkoobjemových výzkumů, *Wojciech Głowa (PL)*: Metodyka badań archeologiczno–architektonicznych prowadzonych na Rynku Głównym w Krakowie w latach 2005–2008, *Milan Kuchařík – Jozef Košťál*: Aplikace plošné fotogrammetrie na záchranném archeologickém výzkumu (Ruzyně – Na Hůrce), *Milan Kuchařík – Jiří Vávra*, Metody uplatněné při terénním výzkumu pohřebiště z 5. století v Praze-Zličíně.

Poté následoval **blok II**, věnovaný otázkám chronologickým a interpretačním: *Michal Lutovský*: Raně středověká hradiště na pražském území: problémy nejen chronologické, *Zdeněk Neustupný*: Změny struktury osídlení na území velké Prahy v raném a vrcholném středověku, *Naďa Prořantová*: Chronologie časně slovanského a starohradištního osídlení (6.–pol. 9. stol.) – příklad Prahy a jejího zázemí, *Luboš Jiráň*: Korekce v chronologii českého pravěku za poslední čtvrtstoletí, *Lubor Smejtek*: Vliv charakteru podloží na interpretaci způsobu ohrazení neolitického rondelu v Praze-Krči, *Jan Turek*: Problémy poznání a interpretace období mladšího eneolitu v Praze, *Rudolf Procházka*: Metodické a interpretační problémy výzkumu historických měst, *Ladislav Hrdlička*: K výpovědním možnostem přehledných profilů v městských stratografiích, *Stawomir Dryja (PL)*: Metody określenia chronologii obiektów odkrytych na Rynku Głównym w Krakowie, *David Merta – Marek Peška*: Pražské středověké domy pohledem z Brna, *Jarmila Čiháková*: Otázky chronologie pražské raně středověké keramiky, *Ivana Boháčová – Vojtěch Kašpar*: Proměny hrnčířské produkce v pražské sídelní aglomeraci od raného do vrcholného středověku (9.–15. století), *Ladislav Hrdlička*: Ke chronologii keramiky druhé poloviny 13. století, *Milan Procházka*: Otázky

Pohled do sálu Glam-Gallasova paláce při přednášce.

chronologie pražské keramické sekvence 11.–13.stol. – nálezový soubor Týnská ulička čp. 1064/I, Staré Město, *Gabriela Blažková-Dubská – Jaromír Žeglitz*: Současný stav poznání vývoje raně novověké keramiky v Praze.

V **bloku III** byly předneseny příspěvky věnované přírodnímu prostředí, surovinovým zdrojům a interdisciplinární spolupráci: *Tomáš Kyncl*: Dvacet let dendrochronologického datování ve středních Čechách aneb Je potřeba revidovat starší výsledky?, *Petr Kočár – Věra Čulíková*: Praha archeobotanická: historie výzkumu, výsledky a perspektivy, *Radka Kozáková*: Pylová analýza ze středověkých sedimentů Prahy, *Adéla Pokorná*: Nové archeobotanické výzkumy v širším okolí Václavského náměstí a jejich potenciál pro environmentální rekonstrukci období vrcholného středověku, *Pavel Hušták*: Užití geofyzikálních metod při interpretaci zánikových horizontů, *Tomáš Mořkovský – Ivana Jarošová*: Mezioborový výzkum raně středověkých hrobů pod Filozofickou fakultou UK na Palachově náměstí, *Pavel Kubálek*: Problematika záchranných archeologických výzkumů z pohledu antropologa, *Daniel Vaněk*: Genetická analýza kosterních nálezů – požadavky, trendy a možnosti, *Jan Zavřel – Jan Havrda*: Archeologie a geologie – společně ve výzkumu zdrojů surovin a jejich zpracování, *Iva Herichová*: Georeliéf – klíč k poznání vývoje osídlení, *Lenka Lisá – Martin Kvietok – Libor Petr*: Ukázka interakce krajina – člověk – krajina na příkladu geoarcheologického výzkumu lokality Praha – Sobín, *Milena Bravermanová – Helena Březinová – Kristýna Poppová-Urbanová*: Archeologický textil – metodika výzkumu na základě nálezů z Prahy, *Štěpánka Kučková – Jiří Vávra*: Analýza obsahu keramických a skleněných nádob pomocí hmotnostní spektrometrie MALDI–TOF (výzkumy Zličínský Dvůr 2005–2008 a Západní Město 2008), *Lukáš Gál – Jozef Košťál*: Jedli jsme buchy a buchy snědly nás aneb Hledání cesty z bludiště stratigrafií II.

V této zprávě se budeme podrobněji věnovat náplni posledního dne, kdy byl na pořadu **IV. blok**, nazvaný organizátory Péče o archeologické kulturní dědictví. Už jeho zařazení na pořad konference svědčí o neuspokojivém stavu péče o archeologické památky u nás a z toho vyplývajícím vzrůstajícím zájmem o „památkářské“ téma mezi archeology. Problematika ochrany archeologických památek se stává aktuální zvláště vzhledem k nárokům, které na současnou archeologii klade stavební boom nejen v někdejší extravilánu současného města, ale i přímo v jeho historickém jádru, v areálu Pražské památkové rezervace.

V úvodním příspěvku celého bloku, nazvaném Archeologická památková péče v Praze, shrnul *Zdeněk Dragoun* (NPÚ HMP) vývoj organizace péče o archeologické památky v hlavním městě od nejstarších dob až do současnosti s důrazem na situaci v posledním půlstoletí. Hlavní zájem přitom oprávněně položil na vznik a proměny ojedinělého fenoménu – někdejší Archeologické komise pro hl. m. Prahu, jejímž pokračovatelem je dnešní Pražská archeologická komise. Poté se *Michal Bureš* (Archeopro, o. p. s.) v úvaze nazvané Změny konfigurace pražské archeologie věnoval nejdříve popisu změn v sestavě institucí působících v pražské archeologii. Ta vznikla v podstatě v době druhé světové války a až na vznik pracoviště pražských památkářů vydržela v nezměněném složení do nedávné doby. Průlomem byl teprve vznik nestátních organizací, které dnes zajišťují převážnou část prováděných záchranných archeologických výzkumů. První z nich začala v Praze pracovat v roce 1993, v současné době jich na území hlavního města půso-

bí sedm. Dalšími tématy, kterým byla přednáška věnována, byly popis stavu, kdy jednotlivé instituce přecházejí (podle autora příliš pomalu) od univerzality ke specializaci, a pokus o pojmenování totálního výzkumu. Ten Michal Bureš definoval jako výzkum celé ohrožené plochy a dovedl nepřijatelnost záchranného výzkumu prováděného pomocí metody vzorku plochy, která má být zničena celá. A to nikoli pouze z odborného a právního, ale především společenského hlediska.

Martin Tomášek (ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.) nazval svůj příspěvek Aktuální problémy archeologické památkové péče, stav legislativy a prognóza do budoucnosti. Jeden ze základních problémů neutěšeného stavu o archeologické památky vidí (zjevně oprávněně) v neprovázanosti databáze území s archeologickými nálezy s územními plány. Z jeho referátu zaujala i pasáž, v níž se zaměřil na ty příčiny současného stavu, které leží uvnitř archeologické obce (zde ale zůstalo u příliš obecných formulací). Tomášekovo konstatování, že souboru činností, které někdy nazýváme managementem archeologického kulturního dědictví, se věnuje příliš málo archeologů, lze bohužel beze zbytku vztáhnout i na Národní památkový ústav. Věnoval se i otázce nového památkového zákona, jehož přijetí (optimisticky?) odhadl na rok 2013. *Karel Prášek* (Krajský památkový úrad Bratislava) nazval svůj příspěvek Péče o archeologické dědictví na Slovensku. Jasný, přehledný a dobře strukturovaný příspěvek poskytl posluchačům informace o situaci na Slovensku, jak se vyvinula po přijetí památkového zákona č. 49/2002. Na otázku po srovnání současné situace se stavem před rokem 2002 Karel Prášek odpověděl, že přes všechna (hojná) negativa považuje nový zákon za krok vpřed, protože alespoň přináší jasný systém a přehledný rámec.

Mimořádné bylo vystoupení *Nicole Meyer-Rodriges* (FR), ředitelky a zakladatelky l'Unité d'Archeologie z francouzského Saint-Denis. Název jejího referátu Archeology, territory and citizenship, je současně názvem projektu, kterým tento městský archeologický servis už od roku 1982 usiluje o zhodnocení regionálního kulturního dědictví ve smyslu teze: „...souvrství skryté pod zemí obsahuje bohatství, které je možné vědecky využít a výsledky poté transformovat do nástrojů, které zprostředkují společnosti poznání regionu a kulturního dědictví zde vzniklého.“ Autorka uvedla příklady socializačních aktivit, kterými se snaží radnice prostřednictvím servisu budovat pouta mezi regionem a jeho obyvateli (z nichž více než jedna čtvrtina jsou přistěhovalci). Vystoupení francouzské kolegyně přineslo věru jiný pohled na využití archeologických památek, než na jaký jsme zvyklí (více na webu města Saint-Denis).

Cesary Busko (PL) přednesl referát (i za nepřítomného Michała Niezabitowského) pod názvem Eskpozycja reliktyw archeologicznych odkrytych na Rynku Głównym w Krakowie, ve kterém se zabýval současnou podobou připravované expozice výsledků archeologického výzkumu centrálního krakovského náměstí z pohledu archeologa. Památkářský blok konference byl ukončen vystoupením *Jana Frolíka* (ARÚ Praha) který se zaměřil na využití dokumentace starých výzkumů. V příspěvku nazvaném Zpracovat nebo zkartovat? Zkušenosti ze zpracování archeologického materiálu z výzkumu Pražského hradu, přesvědčivě dokázal nenahraditelnost původní terénní dokumentace.

Program konference byl doplněn návštěvou výstavy „12 nej... pražské archeologie“ instalované v Muzeu hlavního města Prahy a exkurzí po pražských románských domech, fragmentech Juditina mostu a malostranském výzkumu rotundy sv. Václava. Exkurzi zajišťovali archeologové NPÚ HMP. Je pravděpodobné, že přednesené příspěvky budou vydány tiskem ve sborníku *Archaeologica Pragensia*, který vychází péčí Muzea hlavního města Prahy. Konference by se neuskutečnila bez iniciativy a nasazení Miroslavy Šmolíkové (Muzeum hl. m. Prahy), z celé řady dalších spolupracovníků je nutné zmínit alespoň Ivanu Boháčovou (ARÚ Praha) a Zdeňka Dragouna (NPÚ HMP).

LITERATURA

SKLENÁŘ 2005 - Karel SKLENÁŘ: Historie archeologického výzkumu Prahy, In: Michal LUTOVSKÝ/ Libor SMEJTEK/kol.: Pravěká Praha. Praha 2005

VZPOMÍNKA NA AKADEMICKOU MALÍŘKU A RESTAURÁTORCKU VĚRU FRÖMLOVOU

MICHAEL ZACHAŘ

Letos počátkem srpna by se dožila osmdesáti pěti let nezapomenutelná představitelka nejlepších tradic české restaurátorské školy, rodačka z Nového Města na Moravě, Věra Frömlová, rozená Zeluláková (3. 8. 1924 – 26. 12. 1998). Na pražské Akademii výtvarných umění se jí dostalo vynikajícího vzdělání v letech 1945 až 1950 u prof. Vladimíra Sychry (malba) a v letech 1950 až 1953 u prof. Bohuslava Slánského (Škola malířských a konzervačních technik), jež zúročila především jako restaurátorka v restaurátorském ateliéru Národní galerie v letech 1956–1974, ale také na hradě Karlštejně při postupné celkové letité obnově kaple sv. Kříže s obrazy Mistra Theodorika nebo roku 1967 při restaurování unikátních památek ve Florencii po povodni (například v kostele Santa Maria Novella). Málokterý restaurátor má ve svém odkazu podstatnou část děl středověkých, to je opravdu naprosto výjimečné. Věře Frömlové učarovala již v polovině 50. let česká gotická desková malba a jí se téměř půlstoletí intenzivně věnovala. Dodnes vyvolává silnou emoci fotografie torza malby sv. Kryštofa na rubu církevní desky Mistra třeboňského, kterou z prachu zapomnění vyčarovala trpělivou pokornou službou mistrovskému dílu. Velkou láskou jí byl Mistr Theodorik – řadu jeho děl s mimořádným osobním zaujetím restaurovala i kopírovala. Nesmíme přitom zapomenout ani na práce řezbářské, jimž se nevyhýbala ani po sedmdesátce, třebaže svou obtížností ji neskonale vysilovaly. Podílela se dlouhá léta i na obnově nástěnných maleb v pražských kostelech sv. Klimenta v Klementinu, v kostele sv. Voršily na Národní třídě nebo v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie na Strahově. Ve své práci se jí zdařilo bezpečně skloubit přístup nutně technické diagnózy a perfekce s výtvarným citem a schopností předestřít divákovi původní výtvarný celek při zachování vysoké míry autenticity. Pomalu a spíše náhodně jsem se setkával též s jejími vlastními obrazy i kresbami. Pevně stavěné formy zahalené nejednou do elegického koloritu evokovaly silně vnímanou mnohasetletou tradici výtvarného vývoje a bohabojnost před módními slohovými, tedy spíše neslohovými výstřelky. Její maloměstská zákoutí, portréty, civilistní městské scénérie i zátiší jsou poklidnými zastaveničky s jistým tajemstvím, vnímáme v nich úctu k hodnotám, radost z uspořádání věcí, z harmonie. Neprovokují, nehalasí... Častokrát litovala, že se k malování nedostane pro časovou vytíženost i starost o živobytí, a tak si výtvarný přetlak konejšila alespoň fotografováním stromů, květin či drobných zahradních zátiší. Její restaurátorské dílo představila výstava v někdejší Středočeské galerii v pražské Husově ulici na jaře roku 1980, vlastní práce a dokumenty ze života prezentuje nynější výstava v Horácké galerii v Novém Městě na Moravě, která pořídila i přehledné informačně bohaté CD.

Věra Frömlová byla velice sečtělá, připravena ke stálému sebevzdělávání, rozvážná v úsudku, zároveň neobyčejně technicky zručná, bystrá a předvídavá. Profesní a zvláště pak osobní setkávání s ní se nesla vždy v atmosféře milé pohostinnosti a zaníceného sprádání souvislostí světa i nás živých bytostí v jeho osudí. Její vyzrálá osobnost pevně zakotvená v opravdovém prožitku víry v nás, kdož jsme ji poznali, dodnes vyvolává záchvěv lítosti nad poněkud předčasným odchodem a pocit nepřipravenosti nést svůj vlastní úděl v plném významu toho slova.

Věra Frömlová

IN MEMORIAM MGR. MARIE ŠÍROVÉ

ZDENĚK DRAGOUN, MICHAL TRYML

Mgr. Marie Šírové

V necelých třiašedesáti letech zemřela v říjnu roku 2008 naše kamarádka a někdejší kolegyně Marie Šírová. Její jméno si asi vybaví už jen archeologové ročníků odcházejících v současné době do důchodu. Na vině je jednoznačně poměrně krátké Mariino působení v oboru. Ze své první mateřské dovolené se Marie k archeologii již nevrátila a začala působit v klidnějším oboru – v knihovnictví. Šlo zjevně o působení velmi zdařilé, alespoň o tom svědčí skutečnost, že v době, kdy u ní propukla zákeřná nemoc, byla (od roku 2004) ředitelkou knihovny Národního musea. O Mariiných zásluhách v knihovnictví ale vydali svědectví jiní, my chceme připomenout její působení v pražské archeologii.

V roce 1964 začala Marie, ještě pod dívčím jménem Hauserová, studovat na katedře archivnictví Filosofické fakulty UK tehdy nově otevřený obor archeologie středověku v ročníku vedeném nezapomenutelným Rostislavem Novým. Po ukončení školy, kterou zvládla jako jediná z ročníku v normální době a kterou v roce 1969 ukončila diplomní prací o raně středověkých kostelech v Čechách, působila několik let v Oblastním (dnes Středočeském) museu v Rostokách. Odtud v roce 1974 přešla do odboru stavební archeologie tehdejšího Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody, kde pracovala téměř pět let. Takřka okamžitě byla hozena do vody a pověřena výzkumem na staveništi Metra na křižovatce Kaprovy a Valentinské ulice na Starém Městě. Technicky, organizačně i časově velmi náročný výzkum zvládla a již za dva roky odevzdala nálezovou zprávu a jeho výsledky současně předběžně publikovala. Byla to doba, kdy jsme se teprve učili poznávat záludnosti pražských terénů (především těch malostranských) a při nedostatečném personálním obsazení jsme byli v terénu téměř nepřetržitě. Marie, ačkoli byla založením spíše historik než archeolog, se nikdy terénní práci nevyhýbala, o čemž svědčí výčet jejích akcí, které za krátkou dobu svého působení u nás zvládla. Pracovala na staveništi Nové scény Národního divadla, na Václavském náměstí i na Malé Straně (v inženýrských výkopech v ulicích Tržiště a Hellichova).

LITERATURA

- HAUSEROVÁ 1969 — Marie HAUSEROVÁ: Rozmístění románských kostelů. Diplomní práce. Uloženo: Katedra pomocných věd historických a archivního studia FF UK Praha.
- HAUSEROVÁ 1973 — Marie HAUSEROVÁ: Z dějin hradu Jenštejna. Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství 5, 1973, 130–135.
- ŠÍROVÁ 1976 — Marie ŠÍROVÁ: Praha 2-Nové Město, Viničná ul. čp. 440/II. NZ o výzkumu č. LVII. Uloženo: Archiv PÚPP, poř. č. 36.
- ŠÍROVÁ 1977a — Marie ŠÍROVÁ: Praha 1-Staré Město, křižovatka Kaprovy a Valentinské ulice. NZ o záchranném archeologickém výzkumu v r. 1975. Uloženo: Archiv ARÚ Praha, čj. 8097/78.
- ŠÍROVÁ 1977b — Marie ŠÍROVÁ: Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu v Praze 1, Kaprova ul., trasa metra, staveniště stanice Staroměstská – Vorbericht über die archäologische Ausgrabung in Prag 1, Gasse Kaprova, Trase der Untergrundbahn, Station „Staroměstská“. In Středověká archeologie a studium počátků měst. Praha 1977, 216–219, obr. 44–45.
- ŠÍROVÁ 1977c — Marie ŠÍROVÁ: Nálezová zpráva o záchranném výzkumu č. LXVIII před čp. 796/II na Václavském náměstí v Praze. Uloženo: Archiv ARÚ Praha, čj. 2107/88.
- ŠÍROVÁ 1978 — Marie ŠÍROVÁ: Praha 1-Staré Město. Pražský sborník historický 11, 1978, 200–201.
- ŠÍROVÁ 1980 — Marie ŠÍROVÁ: Praha 1-Nové Město, Divadelní ul. Pražský sborník historický 12, 1980, 245.
- ŠÍROVÁ 1981a — Marie ŠÍROVÁ: 306. Praha 1-Malá Strana, 1977 –b) Hellichova ul., západní část, č. kat. 1054/III. Výzkumy v Čechách 1976–77, 107–108.
- ŠÍROVÁ 1981b — Marie ŠÍROVÁ: 308. Praha 1-Nové Město, 1976 –c) Staveniště doplňovací budovy Národního divadla. Výzkumy v Čechách 1976–77, 109.
- ŠÍROVÁ 1981c — Marie ŠÍROVÁ: 309. Praha 2-Nové Město, 1976 –b) Viniční ul. čp. 440/II. Výzkumy v Čechách 1976–77, 110.